

## ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՊՈՂԱՐԵԱՆԻ

### ԹԱՐՄ ՇԻՐԻՄԻՆ ԱՌՋԵԻ

Նոյեմբերեան առաւօտ մը, Աւստրալիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Աղան Արք. Պալիօզեանին հետ գացինք Ս. Փրկիչ գերեզմանատունը: Այցելեցինք նաեւ Նորայր Սրբազանին Թարմ շիրիմը, իբրեւ իր նախկին աշակերտները եւ Հայրենակիցները: Աղօթեցինք անոր բարի հոգւոյն համար. ապա խնդրեցինք Բարերարն Աստուծմէ որ հոգելոյս Սրբազանին պէս հոգեւորականներ պարգեւէ մեզի:

Այսպէս, աչքիս առջեւէն ժապաւէնի պէս անցան

իրեն հետ ունեցած մեր քաղցր եւ անմոռանալի յիշատակները, որոնք նոյն ատեն շինիչ, դաստիարակիչ բնոյթ ունէին: Իրապէս, բացառիկ, հազուագիւտ անձնաւորութիւն մըն էր Նորայր Սրբազանը, թէ՛ մարդկային եւ թէ՛ իմացական գետնի վրայ: Իր ամբողջ կեանքը չափի եւ ժամի վրայ հիմնուած էր: Այսպէս խօսիլը, ճեմելը, ուտելը, պառկիլը, կարդալ-գրելը, եւ վերջապէս իր բոլոր սովորութիւնները չափուած եւ ձեւուած էին: Աւելի լաւ ըմբռնելու համար օրինակներ տամ:

Սրբազանը քիչ խօսող, լակոնական ոճ ունէր, ասոր համար «չոր մարդ» կարծուած էր կարգ մը մարդոց կողմէ: Սակայն սեղանատան մէջ, ինքն էր որ կը չէնցնէր միջնավայրը: Մանաւանդ պահքի օրերուն, որքան կ'ուզէինք, որ Սրբազանը իր զուարթ-թախտհութիւնը ընէր որպէսզի կարենայինք ձէթով պատրաստուած կերակուրները ուտել:

Օր մը ժամադրութիւն մը ունէի իրեն հետ. ճաշէն ետք, ժամը 2-ին էր: Ճիշդ ժամուն գացի իր մօտը. հազիւ որ «Սրբազան», ըսի իրեն, «ո՛չ», պատասխանեց ինծի: Շիտակը ո՛չ մէկ բան հասկցայ: Ստիպուած՝ հեռացայ իր քովէն: Երկու օր ետք, ինքն իր գիտ կանչեց եւ ըսաւ. «Ոչ»ին եւ «այո»ին տարբերութիւնը գիտե՞ս: Առանց իմ պատասխանս սպասելու՝ աւելցուց. «Ոչ»ը երկու տառերէ կը բաղկանայ, իսկ «այո»ն՝ երեք: Առջի օրը շատ անհանգիստ վիճակի մէջ ըլլալով՝ հազիւ երկու գիրով բառ մը կրնայի ըսել, անոր համար քեզի «ոչ» ըսի: Հիմա ըրէ՛ հարցումդ...:

Սրբազանը ստամոքսի խօթութիւն մը ունէր, այսպէս, ամէն ճաշէն ետք, իր մարտդութեան ատենը իր գողգոթան կը սկսէր եւ ժամ մը կը տառապէր, մինչեւ որ ստամոքսի կազերը դուրս արձակէր:

Շատ յատկանշական էր իր ճշգրտահուսթիւնը, որ մեզի կը յիշեցնէր զերմանացի իմաստասէր Քանթը:

Ամէն օր, կէսօրին կամ երեկոյեան վանքին բակէն կ'անցնէր նոյն ժամերուն. կէսօրները 12-ին հինգ մնացած, իսկ երեկոյեան ընթրիքին՝ 6-ին հինգ մնացած: Վանքին պաշտօնեաները իրենց ժամացոյցին նայելու պէտք չունէին ժամը գիտնալու, որպէսզի գործը դադրեցնեն, իսկ ուրիշները իրենց ժամացոյցը կը շտկէին եւայլն...:

Ժամադրութեան պարագային շատ խիստ էր: Եթէ մէկը ժամադրութիւն մը ունենար Սրբազանին հետ, հինգ կամ տասը վայրկեան ուշանար, ոչինչ կ'ըսէր. միայն վերջաւորութեան այդ ուշացած վայրկեանները կը պակսեցնէր անոր ժամէն, որպէս յարգել գիտնար իր ժամադրութիւնը:

Սրբազանը մեր հոգեւոր եռամեծար Ուսուցիչը եւ Հայրը եղած էր, ոչ միայն ընծայարանի դասարանին մէջ, այլեւ մեր առօրեայ կեանքի ընթացքին: Միշտ նոր բան մը կը սորվէինք իրմէն: Ես անձամբ շատ բաներ սորված եմ իրմէ: Հրատարակած գիրքերուս ձեռագիրները նախ իրեն կը ղրկէի, որպէսզի իր գիտողութիւնները ընէր, եւ յետոյ միայն հրատարակութեան կուտայի:

Նորայր Սրբազանը իմ օթօկրաֆիս «Յուշամատենիկ»ի մէջ գրած էր.

«Որ համբերեսցէ ի սպառ՝ նա կեցցէ»:

Արդարեւ, այս ոսկեհամարը ամբողջ կեանքիս ըն-

թացքին, իրմէ որպէս պատգամ ընդունած եմ, որուն շնորհիւ շատ մը տաղնապներէ, փորձութիւններէ ազատած եմ: Այսպէս, համբերութիւնը կեանքիս նշանաբանը ըրած եմ իր շնորհիւ:

Սրբազանին ուսուցչական ասպարէզը սկսած էր իր սարկաւազութենէն, Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի օրով: Այսպէս, ունեցած է բազմաթիւ աշակերտներ, որոնք միշտ երախտագիտական զգացումներով կը խօսին իր մասին: Բացի Տիրան լուսահոգի Ընտրեալ Պատրիարքէն, որ Նորայր Սրբազանին դասընկերը եղած էր, իսկ Սբ. Յակոբեանց բոլոր հոգեւորականները իր աշակերտները եղած էին, երջանկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարքէն սկսեալ մինչեւ վերջին Աբեղան: Յիշենք նաեւ որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ նախկին երջանկայիշատակ երկու Կաթողիկոսները՝ Զարեհ Ա. եւ Խորէն Ա. Վեհափառները:

Նորայր Սրբազան հեղինակած էր բազմաթիւ հատորներ, ինչպէս նաեւ յօդուածներ, որոնք լոյս տեսած են զանազան կրօնական ամսաթերթերուն մէջ: Երբեմն դաւանաբանական կամ պատմական կարգ մը նիւթերու մասին լուրջ խնդիրներ յարուցած կ'ըլլային, ընդհանրապէս ինք չէր մասնակցէր. բանավէճերէ կը խուսափէր, իսկ եթէ մէկը յանդգնէր իր «պարտէզին մէջ քար մը նետել», ինչպէս կ'ըսէր ինք, այն ատեն կը պատասխանէր եւ խնդիր յարուցողը ուղղակի պատը կը գամէր: Յաճախ նկատած էի, որ իր գրութենէն ետք, ո՛չ ոք համարձակած էր այլեւս նոր բան մը գրել այդ նիւթին մասին: Որովհետեւ իր գրութիւնը յստակ եւ որոշ կ'ըլլար, ճիշդ իր նկարագրին պէս:

Նորայր Սրբազանին տիտանական աշխատասիրութիւնը կը մնայ «Մայր Յուցակ Սրբոց Յակոբեանց»ը, որուն մէջ ամփոփուած են Սբ. Թորոս մատուռին 3890 ձեռագիրներուն նկարագրութիւնը եւ ուսումնասիրութիւնը ԺԱ. հատորներուն մէջ: Այս աշխատասիրութիւնը կատարած էր բոլորովին առանձին: Մինչ Երեւանի Մատենադարանի «Յուցակ Զեռագրաց» երկու հատորները պատրաստուեցան վեց հոգինոց յանձնախումբի կողմէ: Ահաւասիկ ասով ի յայտ կուգայ Նորայր

Սրբազանին տաղանդին մեծութիւնը, որ հրաշքի մը համագոր է, չէ՞:

Վերջապէս Սրբազանին կարապի վերջին կոթողական աշխատանքը եղաւ «Գիրք Թղթոց»-ի աշխատասիրութիւնը, որուն մասին Թորգոմ Պատրիարքը լի գերզնահատական ոգիով կը գրէ. «Նա մեր ձեռագիրներու լեզուն հասկցող մասնագէտն է, գրաբարի եւ աստուածաբանութեան հմուտ եւ մեր մատենագիրները ուսումնասիրող գիտուն պատմագէտը»:

Փառք նախախնամութեան որ մեր Նորայր Սրբազանին երկար կեանք պարգեւեց որ այս ահագնութեան աշխատանքն ալ գլուխ հանեց եւ ապա զնաց իր յաւիտենական հանգիստին: «Եւ ննջեաց ընդ հարս իւր...»:

Կը խորհիմ որ այս՝ «Գիրք Թղթոց»-ը թէ լոյս չի տեսներ մեր Թորգոմ Պատրիարքին օրով, նախաձեռնութեամբ եւ աշխատանքով, Հայ Եկեղեցւոյ զաւակները դեռ չատ, չա՛տ տարիներ պիտի սպասէին, սերունդէ սերունդ, թէ օր մը լոյս պիտի տեսնէ, ըսելով. յիստ՞ւն կամ հարի՞ւր տարիներ,

այն ալ Աստուած միայն գիտէ:

Մեր հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեան երբ եկած էր Երուսաղէմ պետական հրաւերով, այդ առթիւ այցելեց Հայոց Պատրիարքարանը, ինչպէս նաեւ Նորայր Սրբազանին: Այս այցելութեան ատեն ըսած էր.

«Սրբազան, եկայ Ձեր ձեռքը համբուրելու»: Պահը չատ յուզիչ էր: Մեր Նախագահը ամբողջ Հայ ժողովուրդին կողմէ խոնարհելով՝ կը համբուրէր բազմավաստակ Ձեռքը:

Այս բացառիկ ուրախ առթիւ, Սրբազանին նամակ մը գրեցի, որ վերջին նամակս պիտի ըլլայ եղեր:

«... Արդարեւ, հոգիս կը հրճուէր արդար հպարտութեամբ մը, ինչպէս որդի մը պիտի ցնծար իր Հօր փառքին եւ պատիւին համար, ո՛վ իմ եռամեծար եւ Պատուական Ուսուցիչս»:

Յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի եւ եղիցի:

ՎԱՁԷ Ծ. ՎԹԻ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ